

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΕΑ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ

**(Με βάση προτάσεις & συμπεράσματα
Περιφερειακών μελετών νέας ΚΑΠ)**

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

Εισαγωγή.....	2
1. Καλλιέργεια – παραγωγή Εσπεριδοειδών	3
1.1. Παραγωγή εσπεριδοειδών και γεωγραφική κατανομή της	3
2. Στοιχεία αγοράς εσπεριδοειδών	9
2.1. Χώρες εισαγωγής εσπεριδοειδών, τάσεις και προοπτικές κατανάλωσης	9
2.2. Ποικιλιακή σύνθεση και εξέλιξη των εξαγωγών	10
2.2.1. Πορτοκάλια.....	10
2.2.2. Λεμόνια.....	10
2.2.3. Μανταρίνια	11
2.3. Εποχικότητα ελληνικών εξαγωγών στα εσπεριδοειδή	12
3. Κοινωνική και εθνική πολιτική για τα εσπεριδοειδή – Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α) οπωροκηπευτικών.....	13
4. Προβλήματα, αδυναμίες και απειλές του τομέα των εσπεριδοειδών στην Ελλάδα.....	16
5. Ευκαιρίες και προοπτικές του τομέα εσπεριδοειδών στην Ελλάδα.....	17
6. Στρατηγική για την ανάπτυξη του τομέα των εσπεριδοειδών.....	17
6.1. Σταδιακή εφαρμογή Σχεδίου Ανασύστασης - Αναδιάρθρωσης του φυτικού κεφαλαίου του τομέα.....	17
6.1.1. Πορτοκάλια.....	18
6.1.2. Μανταρίνια	20
6.1.3. Λεμόνια	21
6.1.4. Γκρέϊπ-Φρούτ.....	23
6.2. Δημιουργία άνοσου, προηγμένης τεχνολογίας & πιστοποιημένου πολλαπλασιαστικού υλικού	23
6.3. Αντιμετώπιση της ίωσης Tristeza σε παλαιές και νέες φυτείες	23
6.4. Ορισμός ζωνών καλλιέργειας εσπεριδοειδών	23
6.5. Μέτρα προστασίας από τους παγετούς.....	24
6.6. Υιοθέτηση γεωργικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και χρηματοδότηση για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.....	24
6.7. Βελτίωση της προστιθέμενης αξίας του παραγόμενου προϊόντος -μεταποίηση – τυποποίηση.....	24
6.8. Συστήματα διαχείρισης ποιότητας του προϊόντος.....	24
6.9. Προώθηση – προβολή εσπεριδοειδών.....	25
6.10. Επαγγελματική κατάρτιση & ενημέρωση - συμβουλευτικές υπηρεσίες.....	25
6.11. Συμπράξεις – δικτυώσεις	26

Εισαγωγή

Με τον όρο εσπεριδοειδή αναφερόμαστε σε μια από τις σπουδαιότερες οικογένειες φρούτων, η σημασία των οποίων συνάγεται από την ευρεία εξάπλωση και τη μεγάλη παραγωγή τους.

Τα εσπεριδοειδή ήταν άγνωστα στο δυτικό ημισφαίριο μέχρι και τον ερχομό του Κολόμβου, ο οποίος κατά το δεύτερο ταξίδι του μετέφερε σπόρους από πορτοκάλια, λεμόνια και κίτρα στη νήσο Ταϊτή. Αργότερα τον 16^ο αιώνα έγιναν και νέες εισαγωγές σπόρων από τους Πορτογάλους και τους Ισπανούς. Στην Ευρώπη το πρώτο γνωστό είδος ήταν η Κιτριά. Τα εσπεριδοειδή είναι χειμωνιάτικα φρούτα αλλά πλέον τα βρίσκουμε όλο τον χρόνο στις αγορές. Η καταγωγή τους είναι από την Ασία αλλά πλέον καλλιεργούνται σε όλο τον κόσμο. Οι κυρίως καλλιεργούμενες εκτάσεις βρίσκονται σε υποτροπικές περιοχές.

Οι πιο διαδεδομένοι αντιπρόσωποι εσπεριδοειδών είναι τα πορτοκάλια (*Citrus sinensis* L.), τα μανταρίνια (*C. reticulata* Blanco), τα λεμόνια (*C. limon*), τα γκρέϊπφρουτ (*C. paradise*) και τα λάιμ (*C. aurantifolia*).

Η πολύ καλή γεύση τους, γλυκιά, ξινή ή πικρή και η μεγάλη περιεκτικότητα σε χυμό τα κάνει ιδανικά για τη μαγειρική, τη ζαχαροπλαστική και την ποτοποιία. Άλλες χρήσεις τους είναι ως αιθέρια έλαια στην φαρμακευτική και παραγωγή καλλυντικών. Επίσης είναι πολύ καλή πηγή βιταμίνης C, γεγονός που τα κάνει εκτός από νόστιμα και πολύ θρεπτικά.

1. Καλλιέργεια – παραγωγή Εσπεριδοειδών

Στην Ελλάδα, ο τομέας των εσπεριδοειδών αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος του κλάδου των δενδρωδών καλλιεργειών και ιδιαίτερα των καλλιεργειών για την παραγωγή φρούτων, τόσο από άποψη εκτάσεως και παραγωγής, όσο και από την άποψη της ακαθάριστης αξίας αυτής. Η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών, εκτείνεται κυρίως στην Πελοπόννησο, στη Δυτική Ελλάδα και στην Κρήτη.

Κατά την καλλιέργεια, η επιτυχία μιας εσπεριδοφυτείας εξαρτάται από τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, την επιλογή της τοποθεσίας εγκαταστάσεως της φυτείας, το έδαφος, το νερό, την επιλογή των κατάλληλων υποκειμένων και ποικιλιών και την εφαρμογή της κατάλληλης τεχνικής καλλιέργειας.

1.1. Παραγωγή εσπεριδοειδών και γεωγραφική κατανομή της

Η παραγωγή εσπεριδοειδών σε *παγκόσμιο επίπεδο* παρουσιάζει, κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, σταθερή αύξηση και ήδη φθάνει σε επίπεδα άνω των 80.000.000 τόνων (εξ' αυτών, το βασικότερο προϊόν είναι τα πορτοκάλια, τα οποία εκτιμώνται σε 55.000.000 τόνους), βάσει στοιχείων της πενταετίας 98/99 έως 02/03 όπως εμφανίζεται στον πίνακα που ακολουθεί.

ΧΩΡΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (σε χιλ. τόνους)	% ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΒΡΑΖΙΛΙΑ	19.494,2	24,18%
ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΖΩΝΗ (CLAM)	16.773,8	20,81%
ΗΠΑ	14.831,6	18,40%
ΚΙΝΑ	9.761,2	12,11%
ΜΕΞΙΚΟ	5.204,2	6,46%
ΙΝΔΙΑ	3.437,2	4,26%
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ	2.470,4	3,06%
ΚΟΥΒΑ	2.169,0	2,69%
ΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ	2.094,4	2,60%
ΙΑΠΩΝΙΑ	1.665,8	2,07%
ΑΦΡΙΚΗ	1.327,2	1,65%
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	609,8	0,76%
ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ	474,0	0,59%
ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗ	306,4	0,38%
ΣΥΝΟΛΟ	80.619,2	100,00%

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων "Σχέδιο Ειδικού Προγράμματος Ανασύστασης - Αναδιάρθρωσης των Εσπεριδοειδών", Νοέμβριος 2004

Πίνακας 1: Παγκόσμια παραγωγή εσπεριδοειδών & συμμετοχή (%) παραγωγών χωρών (μέσος όρος πενταετίας 98/99-02/03)

Κύρια χώρα παραγωγής είναι η Βραζιλία με 19,5 εκατομμύρια τόνους περίπου, ακολουθεί η Μεσογειακή Ζώνη (CLAM) με σύνολο 17 εκατομμύρια τόνους, οι ΗΠΑ (Φλώριδα, Καλιφόρνια) και η Κίνα, στην οποία παρατηρείται μια ραγδαία ανάπτυξη.

Στην *λεκάνη της Μεσογείου (CLAM)*, κατά την προαναφερόμενη πενταετία, η ετήσια συνολική παραγωγή εσπεριδοειδών διαμορφώνεται στους 16,8 εκατομμύρια τόνους με ανώτατο όριο τους 17,5 εκατομμύρια τόνους και κατώτερο τους 15,5 εκατομμύρια τόνους. Η Ισπανία κατέχει το 33,5% επί της συνολικής παραγωγής της Μεσογειακής Ζώνης, ακολουθεί η Ιταλία με 17,5 % και οι αξιοσημείωτα αναπτυσσόμενες, στον τομέα, Αίγυπτος με 15,3% και Τουρκία 10,6%. Η Ελλάδα κατέχει την 5^η θέση με 7,5%, όπως φαίνεται και στον πίνακα (2) που ακολουθεί.

ΧΩΡΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΣ 98/99-02/03 (σε χιλ. τόνους)	% ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΧΩΡΩΝ CLAM
ΙΣΠΑΝΙΑ	5.607,60	33,41%
ΙΤΑΛΙΑ	2.941,40	17,52%
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	2.566,40	15,29%
ΤΟΥΡΚΙΑ	1.774,00	10,57%
ΕΛΛΑΔΑ	1.251,60	7,46%
ΜΑΡΟΚΟ	1.235,00	7,36%
ΙΣΡΑΗΛ	598,40	3,56%
ΑΛΓΕΡΙΑ	251,00	1,50%
ΤΥΝΗΣΙΑ	236,00	1,41%
ΚΥΠΡΟΣ	228,40	1,36%
ΓΑΖΑ	72,20	0,43%
ΓΑΛΛΙΑ	24,30	0,14%
ΣΥΝΟΛΟ	16.786,30	100,00%

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων "Σχέδιο Ειδικού Προγράμματος Ανασύστασης - Αναδιάρθρωσης των Εσπεριδοειδών", Αναφορά σε στοιχεία πενταετίας 98/99-02/03

Πίνακας 2: Παραγωγή εσπεριδοειδών των χωρών της Παραμεσόγειου Ζώνης (CLAM) , μέσος όρος πενταετίας 98/99-02/03

Για την παραγωγική περίοδο 2005/2006, σύμφωνα με στοιχεία της CLAM, η Ελλάδα κατήλθε στην 7η θέση με ποσοστό 6,36% της συνολικής παραγωγής της CLAM (18.187.6 χιλιάδες τόνους) γεγονός το οποίο οφείλετε κατά κύριο λόγο στην καταστροφή φυτικού κεφαλαίου κατά τους παγετούς του 2004.

Όσον αφορά την κατανομή των ειδών κυριαρχεί το πορτοκάλι με συνολική παραγωγή που προσεγγίζει τα τελευταία χρόνια τους 10.000.000 τόνους, άνω του 57% της συνολικής παραγωγής των εσπεριδοειδών της Μεσογειακής Ζώνης (CLAM).

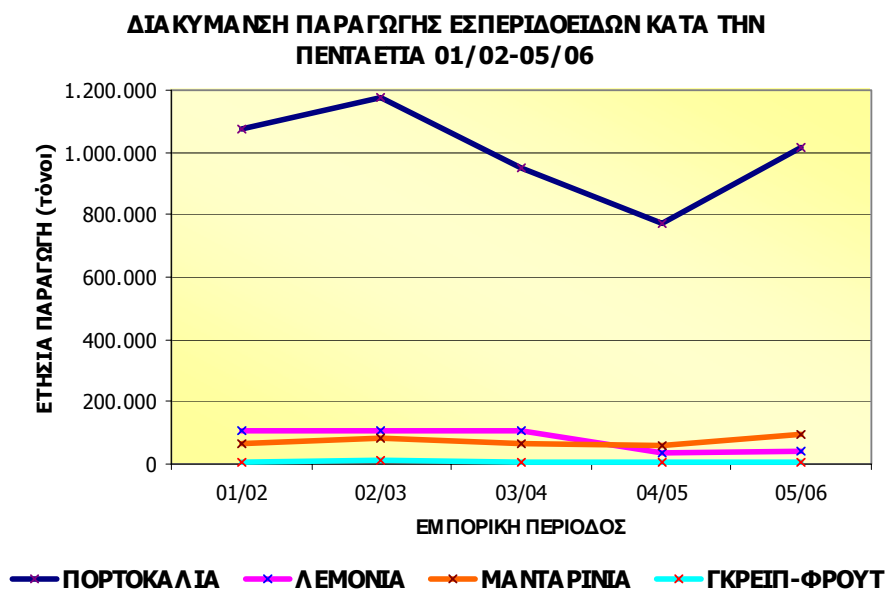
Τα μανταρινοειδή κατέχουν τη 2η θέση με ποσοστό άνω του 17%, με αυξητική τάση από 3.700.000 τόνους κατά την περίοδο 98/99 σε 4.340.000 τόνους για την περίοδο 02/03.

Τα λεμόνια παρουσιάζουν παραγωγή 2.480.000 τόνους (98/99) μέχρι 2.660.000 τόνους (99/00).

Τα Γκρεπ φρουτ παρουσιάζουν παραγωγή 550.000 τόνους περίπου. Κυρίαρχη θέση κατέχει το Ισραήλ με άνω του 55% επί της συνολικής παραγωγής, ενώ η Τουρκία εξελίσσεται δυναμικά με ποσοστό που έφθασε στο τέλος της αναφερόμενης πενταετίας το 25% της συνολικής παραγωγής CLAM, ενώ σημειώθηκε μείωση για το Ισραήλ (ποσοστό κάτω του 50% την περίοδο 02/03).

Στην Ελλάδα, η έκταση των εσπεριδοειδών ανέρχεται κατά μέσο όρο στα 543.000 στρέμματα με κυρίαρχη την έκταση της πορτοκαλιάς, η οποία συμμετέχει με ποσοστό 70%. Ακολουθεί η έκταση της λεμονιάς με ποσοστό 19%, η έκταση της μανταρινιάς με ποσοστό 11% και τέλος τα γκρεπ – φρουτ με ποσοστό 0,4% της συνολικά καλλιεργούμενης έκτασης, επί του μέσου όρου της πενταετίας 2001-2006.

Η διακύμανση της ετήσιας παραγωγής σε τόνους, ανά είδος εσπεριδοειδών, στην Ελλάδα, κατά την πενταετία 01/02-05/06 εμφανίζεται στο κατωτέρω διάγραμμα.

Διάγραμμα 1: Απεικόνιση ετήσιας παραγωγής εσπεριδοειδών στην Ελλάδα κατά την πενταετία 01/02-05/06

Σε όλα τα εσπεριδοειδή παρουσιάζεται μια σημαντική καμπή της παραγωγής κατά την εμπορική περίοδο 04/05 λόγω παγετών, η οποία ακολουθείται για μεν τα πορτοκάλια

και μανταρίνια από αισθητή αύξηση την επόμενη εμπορική περίοδο, ενώ για τα λεμόνια και γκρεϊπ-φρουτ από αμελητέα αύξηση.

Η κατανομή των καλλιεργούμενων εκτάσεων ανά είδος και νομό εμφανίζεται στον πίνακα που ακολουθεί και από τον οποίο προκύπτει ότι στην καλλιέργεια πορτοκαλιών και μανταρινιών προηγείται ο Νομός Αργολίδας που συγκεντρώνει περίπου το 1/3 της συνολικής έκτασης πορτοκαλιών και μανταρινιών. Ακολουθούν οι νομοί Λακωνίας, Άρτας, Χανίων και Αιτωλοακαρνανίας, όσον αφορά την έκταση της πορτοκαλιάς. Στην έκταση της λεμονιάς προηγείται ο νομός Κορινθίας με το 1/3, περίπου, της συνολικής έκτασης, ακολουθούμενος από τους νομούς Αχαΐας, Πειραιά και Ηλείας. Στα μανταρίνια μετά τον νομό Αργολίδας ακολουθούν οι νομοί Άρτας, Χανίων και Κορινθίας. Οι Νομοί Ρεθύμνου και Αχαΐας παρουσιάζουν εκτάσεις με καλλιέργεια κιτριάς και ο Νομός Κέρκυρας εκτάσεις καλλιέργειας κουμ – κουάτ.

ΝΟΜΟΣ	ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΑ	ΛΕΜΟΝΙΑ	ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΑ	ΛΟΙΠΑ ΕΣΠ/ΕΙΔΗ
	(έκταση σε στρέμματα)			
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	102.200	1.600	19.650	
ΑΡΤΑΣ	63.000	350	5.200	
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	68.450	100	2.070	
ΧΑΝΙΩΝ	41.000	800	3.200	
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	18.500	37.000	3.200	
ΑΧΑΪΑΣ	4.350	28.700	420	100 (ΚΙΤΡΑ)
ΗΛΕΙΑΣ	18.000	7.200	3.700	
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	6.500	1.600	1.100	
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	25.800	4.000	4.250	
ΠΡΕΒΕΖΑΣ	4.650	3.500	1.200	
ΠΕΙΡΑΙΑ	1.700	7.700	1.100	
ΧΙΟΥ	2.200	1.100	3.900	
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	3.500	450	5.600	
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	4.300	1.400	2.500	
ΡΕΘΥΜΝΟΥ	0	0	0	600 (ΚΙΤΡΑ)
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0	0	0	380 (ΚΟΥΜ-ΚΟΥΑΤ)
ΛΟΙΠΟΙ ΝΟΜΟΙ	2.600	1.500	200	
ΣΥΝΟΛΟ	366.750	97.000	57.290	1.080

Πηγή: Δ/σεις Αγροτικής Ανάπτυξης & Τμήμα Εσπεριδοειδών - Υποτροπικών της Δ/σης ΠΑΠ Δενδροκηπευτικής (ΥπΑΑΤ), Στοιχεία 2004

Πίνακας 3: Κατανομή καλλιεργούμενων εκτάσεων και ειδών εσπεριδοειδών στους νομούς της χώρας για το έτος 2004

Όσον αφορά την πρωτογενή παραγωγή και την αξιοποίησή της υπάρχει έντονη διαφοροποίηση μεταξύ των κύριων παραγωγικών χωρών. Συγκεκριμένα η Βραζιλία και οι Η.Π.Α παράγουν κυρίως, συμπυκνωμένους χυμούς πορτοκαλιών 65 και 45 Brix

αντιστοίχως, σε ποσοστό 75% της παραγωγής τους, αμφότερες. Αντίθετα οι χώρες της CLAM στρέφονται κυρίως στην αξιοποίηση των προϊόντων ως νωπών στο ίδιο περίπου ποσοστό επί της παραγωγής τους.

Για τα υπόλοιπα εσπεριδοειδή, η Αργεντινή κυριαρχεί στη μεταποίηση της παραγωγής λεμονιού σε χυμό με ποσοστό περί το 65% της παραγωγής της ενώ στις Μεσογειακές χώρες της CLAM το αντίστοιχο ποσοστό είναι μόνο 22% περίπου. Η Καλιφόρνια (ΗΠΑ) βιομηχανοποιεί πλέον του 50% της παραγωγής γκρειπ φρουτ ενώ η Κούβα το 75% και η Βραζιλία το 85% περίπου.

Στις χώρες της Μεσογειακής ζώνης (CLAM) η εγχώρια κατανάλωση, την πενταετία 98-99 μέχρι 02/03, διαμορφώνεται σε υψηλότερο ποσοστό έναντι των άλλων χρήσεων, με ποσοστά άνω του 40%. Ακολουθούν οι εξαγωγές με ποσοστό 30%, περίπου, και η βιομηχανοποίηση με 20% περίπου.

Τελευταία αναπτύσσεται και η κατανάλωση μη συμπυκνωμένου φρέσκου χυμού (N.C.F.) πορτοκαλιών παστεριωμένου για λίγα δευτερόλεπτα, τόσο στις χώρες της Β. Αμερικής όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (E.E), η οποία έφθανε το 16,7% κατά την διετία 2002-2003 επί όλων των

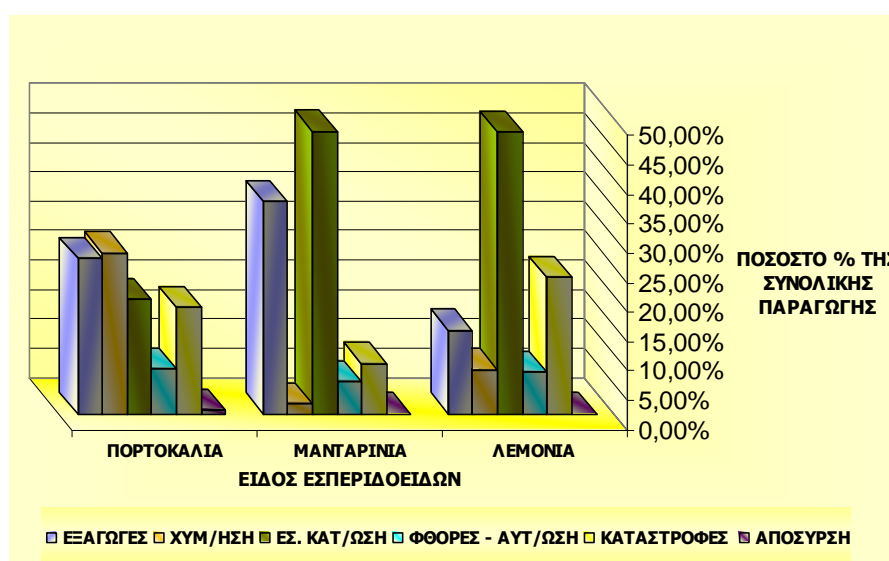
συμπυκνωμένων χυμών. Όσον αφορά δε τις εξαγωγές παγκοσμίως, κατά την τριετία 2000-2002, οι μη συμπυκνωμένοι (απλοί, φυσικοί, φρέσκοι) χυμοί έφθασαν κατά μέσο όρο τους 385.000 τόνους έναντι 3.173.000 τόνων συμπυκνωμένων, ήτοι ποσοστό 12%. Επίσης, οι εισαγωγές φυσικού χυμού παγκοσμίως, κατά την ίδια τριετία έφθασαν κατά μέσο όρο τους 370.000 τόνους έναντι 3.046.000 τόνων συμπυκνωμένων, ήτοι ποσοστό 12% επίσης.

Όσον αφορά τις απώλειες, αυτές παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση και ανέρχονται από 3 -10% και πάνω. Για την Ελλάδα, το ποσοστό των απωλειών έφθασε το έτος 02/03 στο 20% έναντι των άλλων δραστηριοτήτων ενώ για την εμπορική περίοδο 05/06 το σύνολο των απωλειών έφθασε στο 29% της συνολικής παραγωγής εσπεριδοειδών. Σημειώνεται ότι οι απώλειες οφείλονται σε δυσμενή καιρικά φαινόμενα μεγάλης ή περιορισμένης κλίμακας, σε αποβολή σκάρτων κατά την διαλογή, σε πτώσεις καρπών των όψιμων συγκομιδών της W. NAVEL, ενώ κατά τα τελευταία χρόνια, τα ποσοστά αποσύρσεων από την αγορά είναι μικρά.

Είναι εμφανές ότι τα ποσοστά ακατάλληλων καρπών προς εμπορία στην χώρα μας, είναι υψηλά κατ' έτος, γεγονός που κατά ένα μεγάλο ποσοστό οφείλεται σε λόγους που αφορούν τις καλλιεργούμενες ποικιλίες όχι στα πλέον ευνοϊκά μικροκλίματα.

Για τα *πορτοκάλια*, ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο οι απώλειες κυμαίνονται στο 5%, για τη χώρα μας το ποσοστό (φθορές, καταστροφές, απόσυρση) κυμαίνεται από 22% έως 26%, βάσει των τηρουμένων ισοζυγίων παραγωγής – διάθεσης. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί, στην αξιοποίηση της παραγωγής πορτοκαλιών στην Ελλάδα, σημαντική θέση κατέχουν το εξαγωγικό εμπόριο και ο τομέας μεταποίησης. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές της τελευταίας τριετίας καλύπτουν το 26%, περίπου, της παραγωγής, ενώ ο μεταποιητικός τομέας, απορροφά το 28%, περίπου. Η εσωτερική κατανάλωση κατέχει το 20%, περίπου, της παραγωγής.

Για τα *μανταρίνια*, η εσωτερική κατανάλωση, απορροφά το 50%, περίπου, της εγχώριας παραγωγής, ενώ στις εξαγωγές οδηγείται το 35%, περίπου. Μικρή μόνο ποσότητα απορροφά ο μεταποιητικός τομέας. Οι ζημιές στην παραγωγή κατά την περίοδο 2003 – 2004 ανήλθαν στους 7.500 τόνους περίπου, ήτοι το 12% της συνολικής παραγωγής.

Διάγραμμα 2: Αξιοποίηση ελληνικής παραγωγής εσπεριδοειδών, μέσου όρου τριετίας 01-02 μέχρι 03-04

Όσον αφορά την αξιοποίηση της παραγωγής *λεμονιών*, το 50%, περίπου αυτής απορροφάται από την εγχώρια αγορά, μέρος των αναγκών της οποίας, ιδιαίτερα κατά την θερινή περίοδο καλύπτονται με εισαγωγές. Στις εξαγωγές οδηγείται το 14%, περίπου, και 10% απορροφάται από τις βιομηχανίες (μονάδες) χυμοποίησης. Σημαντικό μέρος της παραγωγής λεμονιών την εμπορική περίοδο 03/04 υπέστη καταστροφή σε ποσοστό 45% περίπου, λόγω του παγετού που επικράτησε την

περίοδο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2004. Ο παγετός κατάστρεψε και μέρος του φυτικού κεφαλαίου με αποτέλεσμα η παραγωγή λεμονιών για τα επόμενα έτη να είναι μειωμένη.

2. Στοιχεία αγοράς εσπεριδοειδών

2.1. Χώρες εισαγωγής εσπεριδοειδών, τάσεις και προοπτικές κατανάλωσης

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση καταναλώνεται μεγάλος όγκος εσπεριδοειδών. Οι ενδοκοινοτικές συναλλαγές ανέρχονται κατ' έτος στους 2,8–3,0 εκατομμύρια τόνους για το σύνολο των εσπεριδοειδών και στους 1,5–1,8 εκατομμύρια τόνους για τα πορτοκάλια. Τα λεμόνια συμμετέχουν με 200 – 400 χιλιάδες τόνους.

Οι αγορές των σημαντικότερων καταναλωτικών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EE-25) απορροφούν από τις αντίστοιχες παραγωγικές χώρες της Μεσογείου (CLAM) ικανοποιητικές ποσότητες εσπεριδοειδών οι οποίες ανέρχονταν, την εμπορική περίοδο 05/06, για τα πορτοκάλια στους 2.304,3 χιλιάδες τόνους και για τα υπόλοιπα εσπεριδοειδή στους 1.887,5 χιλιάδες τόνους, με τη χώρα μας να έχει μηδαμινή παρουσία στις σημαντικότερες αγορές της Γαλλίας (πορτοκάλια 0,12 %) , της Αγγλίας και της Ιρλανδίας (πορτοκάλια 0,63%). Στις αγορές Γερμανίας (πορτοκάλια 11,62% & λοιπά εσπεριδοειδή 1,66%), Αυστρίας (πορτοκάλια 9,4% & λοιπά εσπεριδοειδή 0,8%) και Ολλανδίας (πορτοκάλια 1,75% & λοιπά εσπεριδοειδή 2,97%)τα ποσοστά συμμετοχής μας είναι πιο ουσιώδη.

Οι εισαγωγές από τρίτες Χώρες ανέρχονται κατ' έτος στους 1,5–1,8 εκατομμύρια τόνους συνολικά και για τα πορτοκάλια στους 0,9-1,0 εκατομμύρια τόνους.

Οι σημαντικότερες τρίτες χώρες από τις οποίες η Ε.Ε εισάγει σημαντικές ποσότητες εσπεριδοειδών είναι οι Η.Π.Α,(110.000 τόνους γκρεϊπ-φρουτ), η Βραζιλία (70.000 τόνους πορτοκάλια), η Αργεντινή (115-145 χιλιάδες τόνους λεμόνια ετησίως), η Ουρουγουάη και η Κούβα με 25.000-50.000 τόνους και 20.000 τόνους πορτοκάλια αντίστοιχα και η Ονδούρα με 12.000 τόνους γκρεϊπ – φρουτ. Οι ετήσιες εισαγωγές εσπεριδοειδών από τρίτες χώρες αυξάνουν συστηματικά με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά σε περιόδους μειωμένης προσφοράς από τις Μεσογειακές χώρες.

2.2. Ποικιλιακή σύνθεση και εξέλιξη των εξαγωγών

2.2.1. Πορτοκάλια

Στην Ελλάδα κυριαρχούν οι εξαγωγές των NAVELS με ποσότητες που φτάνουν έως και άνω των 250.000 τόνων, ενώ στα όψιμα (Βαλέντσια) οι εξαγωγές κυμαίνονται από 50.000-100.000 τόνους. Μαζί με το Μαρόκο κατέχει την 2^η θέση εξαγωγών με ποσοστό 11% .

Και για τις δύο κατηγορίες πορτοκαλιών (NAVELS, Βαλέντσια) η Ελλάδα κατέχει την 1η θέση για τις μέχρι σήμερα, προς τις Χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, εξαγωγές (ήδη μέχρι την περίοδο 02-03 με 260.000 τόνους με σημαντική διαφορά από τη δεύτερη Ισπανία με 170.000 τόνους και την τρίτη Τουρκία με 165.000 τόνους ενώ Μαρόκο, Αίγυπτος και άλλες χώρες ευρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα κάτω των 60.000 τόνων ετησίως NAVELS-NAVELLINES). Το Μαρόκο επικεντρώνει τις εξαγωγές του περισσότερο στις όψιμες ποικιλίες.

Στην Ελλάδα σχεδόν τα 2/3 της συνολικής έκτασης πορτοκαλιών καλλιεργείται με την προβληματική προς διάθεση, λόγω της μαζικής συγκέντρωσης της παραγωγής της σε περιορισμένο χρονικό διάστημα, ποικιλία W. Navel (Μέρλιν) σε ποσοστό 57, 81%.

Δεύτερη σε έκταση (50.450 στρ.) έρχεται η ποικιλία Κοινά (ένσπερμα) με ποσοστό 14,31% της οποίας η παραγωγή στο μεγαλύτερο ποσοστό βρίσκει εμπορική διέξοδο μόνο στην χυμοποίηση. Η επιθυμητή ποικιλία Valencia συμμετέχει με μικρό ποσοστό 12,6% στη συνολική έκταση. Τα πρώιμα ομφαλοφόρα, που είναι επιθυμητά, Navelina και New Hall, συμμετέχουν επίσης με μικρό ποσοστό (10,75%) και τα όψιμα Navel Late και Lane Late με ελάχιστο ποσοστό 0,04% στο σύνολο της έκτασης.

2.2.2. Λεμόνια

Η καλλιεργούμενη, για παραγωγή λεμονιών, έκταση παρουσιάζει πτωτικές τάσεις κυρίως λόγω της προσβολής των δέντρων από την κορυφοξήρα.

Οι εξαγωγές λεμονιών διενεργούνται με την βασική ποικιλία Μαγληνή, κατά την χειμερινή περίοδο. Νωρίς το φθινόπωρο και αργά το θέρος δεν εξαγουμε, αντίθετα διενεργούνται εισαγωγές.

Η ποικιλία Μαγληνή αποτελεί την κυρίαρχη ποικιλία συμμετέχοντας με ποσοστό 65,52% επί του συνόλου της παραγωγής και της καλλιεργούμενης έκτασης. Η εν λόγω ποικιλία έχει ως μεγάλο μειονέκτημα την ευαισθησία της στους παγετούς και στην κορυφοξήρα. Επίσης το ¼ της έκτασής της, δηλαδή περίπου 20.000 στρέμματα, παρουσιάζουν εκφυλιστικά φαινόμενα.

Δεύτερη σε έκταση με 15.650 στρέμματα έρχεται η ποικιλία Καρυστινή η οποία είναι μονόφορη και καρποφορεί εντός μικρότερης χρονικής περιόδου, μαζί σχεδόν με την Μαγληνή. Η εν λόγω ποικιλία δίνει υποβαθμισμένης ποιότητας καρπούς, με ανώμαλο και τραχύ φλοιό και πολλούς σπόρους.

Ακολουθεί η πρώιμη ποικιλία INTERDONATO με 4.010 στρέμματα καθώς και η πολύφορη ποικιλία Αδαμοπούλου.

2.2.3. Μανταρίνια

Η αυξανόμενη κατανάλωση των μανταρινοειδών και ειδικότερα της κατηγορίας των easy-peeling (ευκολοκαθάριστων) ευνοεί την ευρύτερη κλιμάκωση και αύξηση της παραγωγής, κατά το πρότυπο της Ισπανίας και του Μαρόκου, με έμφαση στις πρωιμότερες και οψιμότερες ποικιλίες / υβρίδια.

Η καλλιεργούμενη, με μανταρινιές, έκταση ανέρχεται συνολικά σε 43.340 στρέμματα με κύρια ποικιλία την αξιόλογη Κλημεντίνη. Ακολουθούν τα Κοινά, τα οποία λόγω των ποιοτικών μειονεκτημάτων τους και της σχετικής ευπάθειας τους στους παγετούς δεν είναι ιδιαίτερα επιθυμητά. Με μικρά ποσοστά ακολουθούν οι ποικιλίες ENCORE,

ORTANIQUE (υψηλό ποσοστό χυμού αλλ' όχι εύκολο-καθαριζόμενη) και SATSUMA, ενώ η ποικιλία Nona, που είναι σχετικά ανεκτική στον παγετό, συμμετέχει με ένα ελάχιστο ποσοστό μόλις 0,01%.

2.3. Εποχικότητα ελληνικών εξαγωγών στα εσπεριδοειδή

Οι περίοδοι συγκομιδής και εμπορίας των εσπεριδοειδών είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες για τις εξαγωγές της χώρας μας, οι οποίες διενεργούνται κυρίως στην περίοδο Δεκεμβρίου - Φεβρουαρίου, ενώ μετά η σημασία τους μειώνεται σταδιακά μέχρι το Μάιο για να γίνουν ασήμαντες τον υπόλοιπο χρόνο της περιόδου εμπορίας.

Η διαφοροποίηση των περιόδων συγκομιδής και εμπορίας (διάθεσης) οφείλεται στο γεγονός ότι όλες οι ποικιλίες μπορούν για λόγους προγραμματισμού της προσφοράς και προσαρμογής στις απαιτήσεις της αγοράς να συντηρούνται σε ψυκτικές εγκαταστάσεις για μικρό χρονικό διάστημα.

Συγκεκριμένα για τα πορτοκάλια, οι ποικιλίες W. NAVEL και Κοινά αποτελούν τον κύριο όγκο της ελληνικής παραγωγής πορτοκαλιών και διατίθενται στην αγορά σε περιορισμένο χρονικό διάστημα της χειμερινής περιόδου, Νοέμβριο – Μάρτιο, τα W. NAVEL, Ιανουάριο – Φεβρουάριο, τα Κοινά.

Η όψιμη ποικιλία VALENCIA με μικρό ποσοστό (14,2% επί του συνόλου της παραγωγής) αδυνατεί να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες της ζήτησης στο υπόλοιπο χρονικό διάστημα του έτους.

Το διάστημα Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου θα μπορούσε να καλυφθεί από πρώιμες ποικιλίες όπως N. HALL και NAVELINA, των οποίων όμως το ποσοστό συμμετοχής επί του συνόλου παραγωγής είναι ελάχιστο.

Ελάχιστο επίσης εμφανίζεται και το ποσοστό συμμετοχής των όψιμων ποικιλιών NAVEL LATE και LANE LATE (0,2% επί του συνόλου παραγωγής), οι οποίες ως ανθεκτικές στην καρπόπτωση και στο φούσκωμα του φλοιού, κατά τον χειμώνα, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην επιμήκυνση της περιόδου συγκομιδής μέχρι Μάιο και Ιούνιο αντίστοιχα με αποτέλεσμα τη διεύρυνση και της περιόδου εμπορίας ως νωπού προϊόντος προς όφελος της αξιοποίησης της παραγωγής.

Είναι προφανές ότι τα $\frac{3}{4}$ της παραγωγής πορτοκαλιών της Χώρας μας, ακόμη και αν είναι ποιοτικά κατάλληλη, δεν μπορεί να αξιοποιηθεί εμπορικά και σε τιμές ικανοποιητικές για τους παραγωγούς στο μικρό διάστημα των περιόδων συγκομιδής και εμπορίας.

Ευκαιρίες για τις εξαγωγές πρέπει να αναζητηθούν στις περιόδους Οκτωβρίου - Νοεμβρίου και Μαΐου – Σεπτεμβρίου γεγονός που απαιτεί αναδιάρθρωση της καλλιέργειας με την ένταξη στο παραγωγικό δυναμικό πρώιμων και όψιμων ποικιλιών έναντι κυρίως της μεσοπρώιμης W. NAVEL, για να διασφαλισθεί συνεχής παρουσία των πορτοκαλιών μας στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εκτός αυτής.

Όπως προαναφέρθηκε υπάρχει έντονο πρόβλημα έλλειψης ελληνικών λεμονιών, ιδιαίτερα κατά την περίοδο Ιουνίου – Σεπτεμβρίου όπου οι απαιτήσεις κατανάλωσης, λόγω τουρισμού είναι αυξημένες, με αποτέλεσμα να γίνονται εισαγωγές.

Για τα μανταρίνια η εξαγωγική περίοδος για τη χώρα μας, ξεκινά σχετικά αργά, το μήνα Νοέμβριο, καθόσον την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου δεν υπάρχουν ικανοποιητικές ποσότητες για εξαγωγές. Περίοδος αιχμής είναι ο Δεκέμβριος. Από τον Ιανουάριο οι εξαγωγές είναι λιγότερες με πτωτική τάση τους επόμενους μήνες.

3. Κοινοτική και εθνική πολιτική για τα εσπεριδοειδή – Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κ.Ο.Α) οπωροκηπευτικών

Ο τομέας των εσπεριδοειδών δέχεται ιδιαίτερα έντονες πιέσεις εξαιτίας του ότι απαρτίζεται από εξαιρετικά ευπαθή προϊόντα των οποίων η παραγωγή αποτελεί δραστηριότητα υψηλής έντασης εργασίας. Οι διακυμάνσεις στο κλίμα και τη θερμοκρασία, καθώς επίσης και οι αρρώστιες ή τα παράσιτα που τα προσβάλλουν προξενούν τακτικές κρίσεις που εκδηλώνονται ως απότομες αυξήσεις ή μειώσεις της προσφοράς και πτώση της ζήτησης υπονομεύοντας το εισόδημα των καλλιεργητών.

Τα ανωτέρω οδήγησαν στην ανάγκη προστασίας του τομέα στην Ε.Ε μέσω της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς των οπωροκηπευτικών η οποία δημιουργήθηκε το 1962 για να εξυπηρετήσει τη διαχείριση της παραγωγής και του εμπορίου των προϊόντων αυτών στην τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την επίτευξη των στόχων της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ). Με σημείο εκκίνησης τη μεταρρύθμιση της Κ.Ο.Α οπωροκηπευτικών το 1996 (καν. 2200/96 για τα νωπά οπωροκηπευτικά και καν. 2201/96 για τα μεταποιημένα προϊόντα των οπωροκηπευτικών), οι Οργανώσεις Παραγωγών (ΟΠ) έγιναν – και παραμένουν – ο στυλοβάτης των καλλιεργητών του τομέα.

Οι Οργανώσεις Παραγωγών είναι το κεντρικό εργαλείο για την απορρόφηση της προσφοράς ώστε να αντισταθμίζεται η αυξανόμενη συγκέντρωση στην αγορά διανομής και να ενδυναμώνεται η θέση των παραγωγών στην αγορά. Βασικός ρόλος τους είναι η βελτίωση του προσανατολισμού του τομέα ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς, η παραγωγή ποιοτικών προϊόντων και η διαχείριση του περιβάλλοντος.

Στο Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας & Αλιείας στις 12 Ιουνίου 2007 επιτεύχθηκε πολιτική συμφωνία για τη μεταρρύθμιση του τομέα των οπωροκηπευτικών με έναρξη ισχύος από 01/01/08.

Τα σημαντικότερα σημεία και οι κυριότερες αλλαγές που επέρχονται με την αναθεώρηση της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς Οπωροκηπευτικών, σε σχέση με το ισχύον καθεστώς των καν. (Ε.Ε) 2200/96 και 2201/96 του Συμβουλίου παρουσιάζονται κατωτέρω:

- Κύριο ρόλο εξακολουθούν να παίζουν οι Οργανώσεις Παραγωγών (ΟΠ) με σημαντικό εργαλείο υποβοήθησης εκσυγχρονισμού και προσαρμογής των παραγωγών τους την υλοποίηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων των ΟΠ μπορεί να χρηματοδοτηθούν συλλογικές δράσεις που αφορούν μηχανολογικό εξοπλισμό, έρευνα και ανάπτυξη, προγράμματα κατάρτισης, επενδύσεις για την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, επενδύσεις συσκευασίας και αποθήκευσης κλπ.
- Δίνεται ευελιξία στα κράτη μέλη να επιλέξουν τη μορφή της αναγνώρισης των Οργανώσεων Παραγωγών (ΟΠ) που επιθυμούν (για παράδειγμα αναγνώριση ΟΠ ενός και μόνο προϊόντος)
- Για τα κράτη μέλη που οι Οργανώσεις Παραγωγών εμπορεύονται λιγότερο από το 20% της παραγωγής, όπως είναι και η περίπτωση της χώρας μας, η κοινοτική χρηματοδότηση στα επιχειρησιακά προγράμματα θα ανέρχεται πλέον σε 60% των δαπανών του επιχειρησιακού προγράμματος για ένα δεδομένο έτος, έναντι του 50% που ίσχυε μέχρι σήμερα
- Σε περιοχές όπου ο βαθμός οργάνωσης των παραγωγών είναι ιδιαίτερα χαμηλός, το κράτος μέλος μπορεί να χορηγήσει από εθνικούς πόρους επιπλέον χρηματοδότηση στα επιχειρησιακά ταμεία ίση με το 80% των εισφορών των μελών, έναντι του 50% που ίσχυε μέχρι σήμερα

- Το καθεστώς της προαναγνώρισης ισχύει πλέον, μόνο στα νέα κράτη μέλη. Στα παλαιά κράτη μέλη θα συνεχίσει να ισχύει αλλά μόνο για τις υπερπόντιες περιοχές της Κοινότητας και τα μικρά νησιά του Αιγαίου
- Προάγονται οι συγχωνεύσεις των ΟΠ, η δημιουργία υπερεθνικών ΟΠ και η ίδρυση Ενώσεων Οργανώσεων Παραγωγών (ΕΟΠ)
- Προσφέρεται επιπλέον στήριξη στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων
- Δίνεται ξεχωριστή σημασία στην προστασία του περιβάλλοντος. Οι ΟΠ υποχρεούνται μέσα από τα επιχειρησιακά τους προγράμματα να υλοποιούν δύο ή περισσότερες δράσεις περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ή να διαθέτουν το 10% τουλάχιστον των πόρων των προγραμμάτων σε δραστηριότητες και επενδύσεις περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος
- Για την αντιμετώπιση των κρίσεων στην αγορά (υπερπαραγωγή, απότομη πτώση τιμών κλπ) προβλέπονται μια σειρά μέτρων μεταξύ των οποίων είναι και η απόσυρση των προϊόντων. Η απόσυρση καταργείται σαν μέτρο κοινοτικής πρωτοβουλίας και ενεργοποιείται με ευθύνη μόνο των Οργανώσεων Παραγωγών.
- Για την μεταποίηση, το σχήμα που αφορά τα εσπεριδοειδή (μαζί με τις τομάτες, τα αχλάδια, τα νεκταρίνια και τα ροδάκινα) βασίζεται στην εν μέρει παροχή στήριξης στους παραγωγούς βάσει της ποσότητας των προϊόντων που παραδίδουν στη μεταποιητική βιομηχανία, μέσω των Οργανώσεων Παραγωγών τους (συμβάσεις μεταποίησης). Το νέο σύστημα προβλέπει αποσύνδεση αυτών των ενισχύσεων από την παραγωγή και μετατροπή τους σε στρεμματικές ενισχύσεις υπό μορφή ατομικών δικαιωμάτων πληρωμής.
 - Για τα μεταποιημένα εσπεριδοειδή μπορεί να υπάρξει πλήρης αποδέσμευση των ενισχύσεων από την παραγωγή από το 2008 και μετά. Δίνεται όμως η δυνατότητα μεταβατικής περιόδου μερικής δέσμευσης υπό την προϋπόθεση σύναψης συμβολαίων μεταποίησης μέχρι 100% έως την 31/12/2010 και μέχρι 75% από 01/01/2011 έως 31/12/2012. Μετά το πέρας της μεταβατικής περιόδου, υποχρεωτικά θα ισχύσει πλήρης αποδέσμευση της ενίσχυσης.
 - Εάν δεν υπάρχουν διαθέσιμα ατομικά στοιχεία για τις εκτάσεις καλλιεργούμενων εσπεριδοειδών, θα ληφθούν υπόψη τα στοιχεία που θα υποβληθούν από τους παραγωγούς το 2008.

4. Προβλήματα, αδυναμίες και απειλές του τομέα των εσπεριδοειδών στην Ελλάδα

- Μεγάλος αριθμός, μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων με πολύ-τεμαχισμένη έκταση, μη βιώσιμων, μεγάλο μέρος των οποίων ανήκει σε παραγωγούς που δεν έχουν την γεωργία ως κύριο επάγγελμα ή είναι ηλικιακά γηρασμένοι.
- Η ποικιλιακή σύνθεση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας μας χαρακτηρίζεται από περιορισμένο αριθμό ποικιλιών ενώ κάποιες από αυτές δεν είναι ποιοτικά και εμπορικά οι πλέον κατάλληλες για την αγορά και τον τόπο καλλιέργειας τους.
- Μικρό ποσοστό συμμετοχής (πορτοκάλια 12,54%, λοιπά εσπεριδοειδή 2,12% για την εμπορική περίοδο 05/06) και περιορισμένη περίοδος εμφάνισης των εσπεριδοειδών της χώρας μας στις ευρωπαϊκές αγορές (με εξαίρεση αυτών, των ανατολικών Ευρωπαϊκών χωρών)
- Οι εξαγωγές της χώρας μας για τα πορτοκάλια, αφορούν προϊόν κυρίως της παραδοσιακής μεσοπρώιμης ποικιλίας W. NAVEL και δευτερευόντως της ποικιλίας VALENCIA, ενώ η συμμετοχή άλλων επιθυμητών ποικιλιών είναι ανύπαρκτη.
- Ελλιπής, απαιτούμενη σύγχρονη υποδομή για την παραγωγή εγχώριου, πιστοποιημένου, άνοσου πολλαπλασιαστικού υλικού.
- Μεταφορά των εσπεριδοειδών στις απομακρυσμένες αγορές της Ε.Ε με φορτηγά ψυγεία.
- Διαπραγματευτικό μειονέκτημα ελληνικών επιχειρήσεων. Οι απ' ευθείας πωλήσεις στις αλυσίδες των μεγάλων ευρωπαϊκών αγορών (και ιδιαίτερα της Γερμανίας), αν και είναι επιθυμητές, δεν είναι εύκολες από μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις όπως είναι η πλειοψηφία των ελληνικών.
- Μαζικές εισαγωγές εσπεριδοειδών από τρίτες χώρες στην Ε.Ε. με αποτέλεσμα να μειώνονται ακόμα περισσότερο οι προοπτικές εισόδου των προϊόντων μας σε νέες αγορές καθώς επίσης και το μερίδιό τους σε αυτές.

- Οι ευρωπαϊκές αγορές (κυρίως οι γερμανικές αλυσίδες αλλά και σχεδόν πανευρωπαϊκά) ζητούν από τους προμηθευτές τους πιστοποίηση, σύμφωνα με το πρότυπο EurepGar, για τους παραγωγούς και πιστοποίηση σύμφωνα με το πρότυπο IFS (International Food Standard) για τις εμπορικές εταιρείες.
- Έλλειψη καινοτομίας στην παραγωγή νέων προϊόντων μεταποίησης, προηγμένης τυποποίησης και ομοιογένειας των εσπεριδοειδών της χώρας μας.

5. Ευκαιρίες και προοπτικές του τομέα εσπεριδοειδών στην Ελλάδα

- Η σταδιακή μετατόπιση μέρους της κατανάλωσης από τον συμπυκνωμένο, κατεψυγμένο ή μη, χυμό πορτοκαλιού στον απλό φρέσκο χυμό, αφήνουν νέα περιθώρια για ανάπτυξη του εφοδιασμού της εγχώριας κατανάλωσης που είναι πιο απαιτητική σε απλούς χυμούς με καλύτερα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά έναντι των παραγόμενων προϊόντων χυμού που προέρχονται από την αραίωση συμπυκνωμένων χυμών.
- Αυξητικές τάσεις κατανάλωσης προϊόντων εσπεριδοειδών, σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Βάσει της νέας Κ.Ο.Α κίνητρα για την καλύτερη λειτουργία των Οργανώσεων Παραγωγών σαν κυρίαρχη κινητήρια δύναμη του τομέα και δυνατότητα δράσεων μέσω αυτών, σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος.
- Ευκαιρίες καλλιέργειας και καλύτερης διάθεσης της παραγωγής βιολογικών προϊόντων.

6. Στρατηγική για την ανάπτυξη του τομέα των εσπεριδοειδών

Με βάση τα προαναφερόμενα προβλήματα – αδυναμίες αλλά και ευκαιρίες – προοπτικές του κλάδου των εσπεριδοειδών διαμορφώνεται μια στρατηγική η οποία φιλοδοξεί να διατηρήσει τον τομέα σαν έναν από τους σημαντικότερους της πρωτογενούς παραγωγής προσδίδοντάς του την απαραίτητη ώθηση ώστε να καταστεί αυτοδύναμος και ανταγωνιστικός.

Οι κατευθυντήριες αναπτυξιακές αρχές για τον τομέα είναι οι ακόλουθες:

6.1. Σταδιακή εφαρμογή Σχεδίου Ανασύστασης - Αναδιάρθρωσης του φυτικού κεφαλαίου του τομέα

Από το σχέδιο αυτό επιδιώκεται, αφενός μεν η αλλαγή στη διάρθρωση των ειδών, στην έκταση και στην παραγωγή της καλλιέργειας εσπεριδοειδών, αφετέρου η

αλλαγή στην ποικιλιακή σύσταση των ειδών, η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και η διεύρυνση της περιόδου προσφοράς.

Η νέα σύνθεση του παραγωγικού δυναμικού αναμένεται ότι:

- θα βελτιώσει σημαντικά την χρονική κατανομή αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των ελληνικών εσπεριδοειδών και επομένως θα κάνει την παρουσία τους, και κυρίως των πορτοκαλιών, συνεχή στην εγχώρια, κοινοτική και διεθνή αγορά,
- θα εξασφαλίσει τον εφοδιασμό της εγχώριας αγοράς, με τιμές ικανοποιητικές για τους παραγωγούς και προσιτές για τους καταναλωτές,
- θα αντιμετωπίσει επιτυχέστερα την προδιαγραφόμενη ουσιώδη ροή εισαγωγών από τρίτες χώρες,
- θα βελτιώσει την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του τομέα,
- θα αυξήσει τη σημασία των εσπεριδοειδών στα πλαίσια της γεωργίας και της οικονομίας γενικότερα, αφού, ουσιαστικά το δίδυμο των πορτοκαλιών – μανταρινιών μπορεί να αναβαθμισθεί σε υψηλά επίπεδα εξαγωγών και τα λεμόνια να κυριαρχήσουν σε ετήσια – και όχι σε εποχιακή βάση – στην εγχώρια αγορά.

Η ανασύσταση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους την εκρίζωση και την καρατόμηση, που απαιτούν διαφορετική χρονική περίοδο από το έτος παρέμβασης μέχρι το έτος καρποφορίας. Για να είναι οικονομικά εφικτή μια ανασύσταση θα πρέπει να αποδίδει καρποφορία που να καλύπτει τουλάχιστον το κόστος της διατήρησης της φυτείας, εφόσον βέβαια πρόκειται για γεωργική εκμετάλλευση με βιώσιμο μέγεθος και φυσικά με δυνατότητα εφαρμογής της ανασύστασης και ιδιαίτερα της αναδιάρθρωσης, σταδιακά.

6.1.1. Πορτοκάλια

Στόχος η σταδιακή αντικατάσταση των ποικιλιών WASHINGTON NAVEL και ΚΟΙΝΩΝ με γνώμονα την επιλογή ποικιλιών με μεγάλο εύρος εμπορίας, διπλής κατεύθυνσης έτσι ώστε να είναι δυνατή η τροφοδοσία των εργοστασίων για την παραγωγή νέων προϊόντων χυμών που ζητά η αγορά. Συγχρόνως επιδιώκεται η διεύρυνση της περιόδου χυμοποίησης και της εμπορίας των προϊόντων αυτών, η δυνατότητα

οργάνωσης και προώθησης του προϊόντος στην εγχώρια και διεθνή αγορά και τέλος η προστασία από τους παγετούς και τις ασθένειες. Έτσι για τα πορτοκάλια προτείνονται:

- ✓ Οι πρώιμες ομφαλοφόρες ποικιλίες NEW HALL και NAVELINA, που είναι ανθεκτικές στις ανεμόπληκτες περιοχές, συνιστώνται γενικά για όλες τις πρώιμες περιοχές της χώρας για έναρξη συγκομιδής στις αρχές φθινοπώρου.
- ✓ Η πρώιμη ποικιλία NAVEL RO25 με εξαιρετικής ποιότητας καρπούς, μπορεί να διαδοθεί σε προστατευμένες από άνεμο περιοχές της χώρας.
- ✓ Η ποικιλία FISHER, κλώνος NAVEL η οποία ωριμάζει την ίδια περίοδο με την W. Navel δίνει εξαιρετικής ποιότητας καρπό και προτείνεται για όλες τις εσπεριδοπαραγωγικές περιοχές της χώρας.
- ✓ Οι όψιμες ποικιλίες NAVEL, NAVELATE στα υποκείμενα CITRUMELOS και ιδιαίτερα το CITRUMELO 1452 και CITRUS VOLKAMERIANA και LANE LATE στα υποκείμενα CITRUMELOS σε μη παγετόπληκτες περιοχές, καθώς επίσης και σε περιοχές που δεν υπάρχει το πρόβλημα της κοκκίωσης (granulation).
- ✓ Η όψιμη ποικιλία VALENCIA προωθείται με υποκείμενα CITRUMELOS σε όλες τις περιοχές της χώρας.
- ✓ Η επέκταση της SKAGGS BONANZA με τη χρησιμοποίηση υποκειμένου CARRIZO CITRANGE ή CITRUS TAIWANICA σε όλες τις περιοχές της χώρας που ήδη καλλιεργείται.
- ✓ Η επέκταση της ποικιλίας SALUSTIANA λόγω της διπλής κατεύθυνσης (νωπή κατανάλωση και χυμοποίηση) καθώς και της οψιμότερης παραγωγής σε σύγκριση με την WASHINGTON NAVEL.
- ✓ Οι αιμοτόσαρκες ποικιλίες TAROCO και ΓΟΥΡΠΙΤΣΗΣ συνεχίζουν να προωθούνται στις ζώνες που ήδη καλλιεργούνται τα σαγκουίνια με υποκείμενα CITRUMELOS.
- ✓ Για τις ΚΟΙΝΕΣ ποικιλίες διπλής κατεύθυνσης που καλλιεργούνται παραδοσιακά εγκρίνεται η ανανέωση ή αντικατάσταση των υφιστάμενων φυτειών σε ποσοστό που να μην υπερβαίνει το 70% για κάθε περίπτωση καλλιέργειας.
- ✓ Η ποικιλία Όψιμο Άργους προωθείται σε όλες τις κατάλληλες περιοχές της χώρας εφόσον ενδείκνυται.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει έναν *ενδεικτικό στόχο έκτασης αναδιάρθρωσης* των πορτοκαλιών, σύμφωνα με αιτήσεις παραγωγών στις κατά τόπους Δ/νσεις Αγροτικής Ανάπτυξης.

ΝΟΜΟΣ	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΤΟΧΟΣ
		ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗΣ - ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ (έκταση σε στρέμματα)
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	102.200	28.000
ΑΡΤΑΣ	63.000	31.000
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	68.450	7.700
ΧΑΝΙΩΝ	41.000	12.000
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	18.500	4.500
ΑΧΑΪΑΣ	4.350	1.400
ΗΛΕΙΑΣ	18.000	9.600
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	6.500	4.200
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	25.800	15.000
ΠΡΕΒΕΖΑΣ	4.650	1.800
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	4.300	700
ΛΟΙΠΟΙ ΝΟΜΟΙ	10.000	500
ΣΥΝΟΛΟ	366.750	116.400

Πηγές: Δ/νσεις Αγρ. Ανάπτυξης(Γεωργίας) – Τμήμα Εσπεριδοειδών – Υποτροπικών της Δ/νσεως ΠΑΠ Δενδρ/κής

Πίνακας 4: Στόχος ανασύστασης - αναδιάρθρωσης Πορτοκαλιών (2004) σύμφωνα με στοιχεία αιτηθέντων εκτάσεων από Δ/νσεις Αγροτικής Ανάπτυξης

6.1.2. Μανταρίνια

Για τα μανταρινοειδή είναι επιθυμητή η περαιτέρω επέκταση της καλλιέργειας με ποικιλίες υβρίδια αναγνωρισμένης αξίας που ζητούνται στις διεθνής αγορές, τα οποία παράγονται σε περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυνται ανάλογα με τις εδοφοκλιματολογικές συνθήκες της περιοχής. Επίσης επιδιώκεται και η μερική αντικατάσταση των κοινών Μανταρινιών με την συμμετοχή υπερπρώιμων και υπερόψιμων υβριδίων μανταρινιών, ποιοτικά αναβαθμισμένων. Έτσι για τα μανταρίνια συνιστάται:

- ✓ Για την ομάδα της Κλημεντίνης προωθούνται οι υπερπρώιμες ποικιλίες MARISOL (συγκομιδή από τα τέλη Σεπτεμβρίου) στα υποκείμενα CARRIZO CITRANGE, CITRUMELO 1452 και TANGELO ORLANDO.
- ✓ Η ομάδα SATSUMA θεωρείται πρώιμη και ειδικότερα οι κλώνοι GLASUELINA (ισπανική επιλογή), MIYAGAWA WASE, OKITSU (συγκομιδή από τέλη Σεπτεμβρίου) στις ψυχρές περιοχές της χώρας (Κέρκυρας, Θεσπρωτίας, Άρτας,

Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας) στα υποκείμενα CITRANGES και TANGELO ORLANDO.

- ✓ Το μανταρίνι NOVA, σε μη παγετόπληκτες περιοχές εσπεριδοκαλλιέργειας της χώρας, σε όλα τα υποκείμενα και κατά προτίμηση στο TANGELO ORLANDO και CITRUMELO SWINGLE .
- ✓ Τα όψιμα υβρίδια και ποικιλίες ENCORE, MINNEOLA, FORTUNE, PAGE και ORTANIQUE (MANDORA) σε όλα τα υποκείμενα, κατά προτίμηση στα υποκείμενα C. VOLKAMERIANA CITRUMELOS και CITRUS TAIWANICA στους νομούς Λακωνίας, Αργολίδος, Μεσσηνίας όσο αφορά την Περιφέρεια της Πελοποννήσου.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει έναν ενδεικτικό στόχο έκτασης αναδιάρθρωσης των μανταρινιών.

ΝΟΜΟΣ	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΤΟΧΟΣ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗΣ - ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ
	(έκταση σε στρέμματα)	
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	19.650	4.500
ΑΡΤΑΣ	5.200	0
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	2.070	125
ΧΑΝΙΩΝ	3.200	650
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	3.200	500
ΑΧΑΪΑΣ	420	100
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	1.100	50
ΛΟΙΠΟΙ ΝΟΜΟΙ	22.450	0
ΣΥΝΟΛΟ	57.290	5.925

Πηγές: Δ/νσεις Αγρ. Ανάπτυξης(Γεωργίας) – Τμήμα Εσπεριδοειδών – Υποτροπικών της Δ/νσεως ΠΑΠ Δενδρ/κής

Πίνακας 5: Στόχος ανασύστασης – αναδιάρθρωσης Μανταρινιών (2004) σύμφωνα με στοιχεία αιτηθέντων εκτάσεων από Δ/νσεις Αγροτικής Ανάπτυξης

6.1.3. Λεμόνια

Αναφορικά με τα λεμόνια, στόχος είναι η καλύτερη κλιμάκωση της παραγωγής ώστε να επιτευχθεί η μείωση των λεμονιών που παράγονται κατά την φθινοπωρινή και χειμερινή περίοδο και η αύξηση της καλλιέργειας με την προώθηση ποικιλιών

λεμονιών διπλής παραγωγής με ενίσχυση της παραγωγής της καλοκαιρινής περιόδου.

Οι πλέον κατάλληλες περιοχές για την προώθηση των νέων ποικιλιών λεμονιών θεωρούνται οι υπήνεμες, με ελαφρά κλίση και καλή στράγγιση ενώ οι περιοχές στις οποίες παρουσιάζονται έντονα φαινόμενα εκφυλισμού ή υποβάθμισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών, ιολογικών μολύνσεων θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με σκεπτικισμό. Θεωρείται κρίσιμη η αναδιάρθρωση στον τομέα των λεμονοειδών, αφού η εγχώρια παραγωγή έχει σχεδόν εξαφανιστεί από το χάρτη, μετά τους παγετούς των τελευταίων ετών με ποικιλίες ανθεκτικές στον παγετό. Έτσι προτείνεται:

- ✓ Η πρώιμη ποικιλία INDERDONATO στις παραλιακές ζώνες της χώρας για συγκομιδές από τα τέλη Σεπτεμβρίου.
- ✓ Η ΜΑΓΛΗΝΗ, αν και δεν είναι ανθεκτική στην κορυφοξήρα παραμένει ως προωθούμενη λόγω της μεγάλης παραγωγικότητας, τους χυμώδεις καρπούς και τους ελάχιστους σπόρους που αυτή παρουσιάζει.
- ✓ Η ποικιλία ZAMBETTAKI, θα πρέπει να επεκταθεί στις θερμότερες περιοχές της Πελοποννήσου και στην Κρήτη. Είναι η καλύτερη ελληνική ποικιλία και αποδίδει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους θερινούς μήνες. Απαραίτητη για την κλιμάκωση της προσφοράς και την μείωση των εισαγωγών τους θερινούς μήνες.
- ✓ Η ποικιλία EUREKA ή, κατά προτίμηση ο απογαμικός κλώνος EUREKA FROST, ευπαθής στην κορυφοξήρα με κύρια συγκομιδή άνοιξη-αρχές καλοκαιριού με υψηλή απόδοση σε χυμό.
- ✓ Η ποικιλία NOUVELLE ATHOS αντέχει στις χαμηλότερες θερμοκρασίες και ενδείκνυται για τις ψυχρότερες περιοχές της ζώνης καλλιέργειας της λεμονιάς.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει έναν ενδεικτικό στόχο έκτασης αναδιάρθρωσης των λεμονιών.

ΝΟΜΟΙ	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΤΟΧΟΣ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗΣ - ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ
	(έκταση σε στρέμματα)	
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	1.600	1.400
ΑΡΤΑΣ	350	350
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	37.000	7.700
ΑΧΑΪΑΣ	28.700	11.500
ΗΛΕΙΑΣ	7.200	5.000
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	1.600	1.200
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	4.000	2.400
ΠΡΕΒΕΖΑΣ	3.500	1.000
ΛΟΙΠΟΙ ΝΟΜΟΙ	13.050	0
ΣΥΝΟΛΟ	97.000	30.550

Πηγές: Δ/νσεις Αγρ. Ανάπτυξης(Γεωργίας) – Τμήμα Εσπεριδοειδών – Υποτροπικών της Δ/νσεως ΠΑΠ Δενδρ/κής

Πίνακας 6: Στόχος ανασύστασης – αναδιάρθρωσης Λεμονιών (2004) σύμφωνα με στοιχεία αιτηθέντων εκτάσεων από Δ/νσεις Αγροτικής Ανάπτυξης

6.1.4. Γκρέϊπ-Φρούτ

- ✓ Οι έγχρωμες ποικιλίες RED BLUSH και ιδιαίτερα STAR RUBY κυρίως στους νομούς Λακωνίας, Μεσσηνίας και άλλες περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία, κατά προτίμηση στο υποκείμενο CITRUMELO.
- ✓ Οι λευκόσαρκες άσπερμες και ιδιαίτερα η ποικιλία MARCH SEEDLESS στις ίδιες ως άνω περιοχές.

6.2. Δημιουργία άνοσου, προηγμένης τεχνολογίας & πιστοποιημένου πολλαπλασιαστικού υλικού

Η δημιουργία εγχώριου πολλαπλασιαστικού υλικού αποτελεί βασική προϋπόθεση υλοποίησης του σχεδίου ανασύστασης / αναδιάρθρωσης από άποψη ποσότητας και κυρίως ποιότητας. Το πολλαπλασιαστικό υλικό θα είναι γνωστό στους ενδιαφερόμενους και διαθέσιμο πριν την έναρξη των ετήσιων εργασιών ανασύστασης / αναδιάρθρωσης.

6.3. Αντιμετώπιση της ίωσης Tristeza σε παλαιές και νέες φυτείες

6.4. Ορισμός ζωνών καλλιέργειας εσπεριδοειδών

Κατά την αναδιάρθρωση / ανασύσταση του φυτικού υλικού, ζωνοποίηση με τις συνιστώμενες ποικιλίες και είδη, με γνώμονα το τοπικό μικροκλίμα, τις απαιτήσεις της αγοράς για παραγωγή προϊόντος με σταθερά εμπορικά χαρακτηριστικά και διαρκή παρουσία των ελληνικών προϊόντων στην αγορά.

6.5. Μέτρα προστασίας από τους παγετούς

Για παράδειγμα η εγκατάσταση αντιπαγετικών ανεμιστήρων με ταυτόχρονη χρήση τεχνητής βροχής έχει αποδειχθεί ότι αποτελεί την καλύτερη προφύλαξη από τους παγετούς.

6.6. Υιοθέτηση γεωργικών πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον και χρηματοδότηση για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Ορθή χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, νερού άρδευσης κλπ.

6.7. Βελτίωση της προστιθέμενης αξίας του παραγόμενου προϊόντος - μεταποίηση – τυποποίηση

- Εκσυγχρονισμός των τυποποιητηρίων και χυμοποιητηρίων και οργάνωση αυτών με στόχο την καθετοποίηση των παραγωγικών διαδικασιών καθώς και εγκατάσταση συστήματος ιχνηλασιμότητας και διαχείρισης ποιότητας.
- Ίδρυση νέων μονάδων μεταποίησης – τυποποίησης – εμπορίας προϊόντων *ειδικών ποιοτικών προδιαγραφών*, με την προϋπόθεση ότι η πρώτη ύλη προέρχεται από την ανασύσταση – αναδιάρθρωση της καλλιέργειας πορτοκαλιών.
- Επέκταση μονάδων για παραγωγή αιθέριων ελαίων από υπολείμματα (κυρίως φλούδες) επεξεργασίας εσπεριδοειδών καθώς και παραγωγή πούλπας ως ζωτροφή.

6.8. Συστήματα διαχείρισης ποιότητας του προϊόντος

- Εφαρμογή συστημάτων ποιότητας η οποία αφορά την ολοκληρωμένη διαχείριση του αρδευτικού νερού, την προστασία της βιο-ποικιλότητας και την εφαρμογή Συστημάτων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης (κατά τα πρότυπα του ΟΠΕΓΕΠ) με στόχο την ορθή εφαρμογή διαχείρισης του εδάφους, φυτοπροστασίας, λίπανσης και τέλος συγκομιδής έτσι ώστε να παράγονται ανταγωνιστικά προϊόντα, ασφαλή, ποιοτικά με σεβασμό στο περιβάλλον και στο ανθρώπινο δυναμικό, με στόχο την αειφορία και την μείωση κόστους του παραγόμενου προϊόντος.
- Επέκταση της βιολογικής καλλιέργειας εσπεριδοειδών σε όσες περιοχές εμφανίζουν δυναμική ανάπτυξης και πιστοποίηση των παραγόμενων προϊόντων.

6.9. Προώθηση – προβολή εσπεριδοειδών

- Οργάνωση του δικτύου εμπορίας (εξαγωγών) των εσπεριδοειδών όπως επίσης και των μέσων μεταφοράς των εξαγωγίμων προϊόντων με:
 - Συντονισμό της διάθεσης των εσπεριδοειδών στις αγορές του εξωτερικού, ιδίως με έρευνες ή μελέτες και προγράμματα διαφήμισης.
 - Ανάπτυξη μεθόδων και μέσων για τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων με τη θέσπιση υποχρεωτικών κανόνων τυποποίησης συσκευασίας και ποιότητας των προϊόντων
- Προώθηση των ελληνικών εσπεριδοειδών (διαφήμιση, φυλλάδια, συμμετοχή σε εκθέσεις) και προώθηση του φυσικού χυμού στις παγκόσμιες αγορές μέσω κρατικής και ιδιωτικής πρωτοβουλίας.
- Έλεγχος των εισαγωγών από τρίτες χώρες τόσο με μικροβιολογικούς ελέγχους για προσδιορισμό ποικιλίας, όσο και με διαχειριστικούς ελέγχους, με στόχο τα προϊόντα των τρίτων χωρών να πωλούνται ως έχουν και όχι ως εγχώρια.

6.10. Επαγγελματική κατάρτιση & ενημέρωση - συμβουλευτικές υπηρεσίες

- Εκπαίδευση και ενημέρωση των παραγωγών σε θέματα που αφορούν στην ολοκληρωμένη διαχείριση της παραγωγής, στη βιολογική γεωργία, στην τυποποίηση – συσκευασία, στην καλλιέργεια ποικιλιών που εμφανίζουν ζήτηση στην αγορά, στην απόκτηση νοοτροπίας συμπράξεων – δικτυώσεων, στην απόκτηση νοοτροπίας που στηρίζεται στις αρχές της σύγχρονης επιχειρηματικότητας και μάρκετινγκ και στην συμβολαιακή γεωργία.
- Επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση των αγροτών σχετικά με την σύγχρονη Τεχνολογία - Επικοινωνίες, τις αρχές Οργάνωσης και Διαχείρισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τη νέα Κ.Ο.Α Οπωροκηπευτικών, τα συστήματα πιστοποίησης (HACCP, AGRO), κλπ.
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από γεωπόνους σχετικά με την εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών με σεβασμό προς το περιβάλλον, ενίσχυση οργανώσεων παραγωγών, εγκατάσταση και εφαρμογή συστημάτων διαχείρισης ποιότητας στις μονάδες μεταποίησης εσπεριδοειδών, στήριξη της βιολογικής καλλιέργειας εσπεριδοειδών, κλπ.

6.11. Συμπράξεις – δικτυώσεις

- Σύσταση Διεπαγγελματικής Οργάνωσης για την βελτίωση της γνώσης και της διαφάνειας της παραγωγής και της αγοράς με ειδικές π.χ. μελέτες και συμφωνίες μεταξύ των μελών (επικρατούσες συνθήκες ωρίμανσης, ποιοτικής προσφοράς, κá),
- Παρεμβάσεις για την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ παραγωγών του πρωτογενούς τομέα και των επιχειρήσεων της μεταποίησης, με σκοπό τον προσανατολισμό της παραγωγής στις απαιτήσεις της αγοράς και την αύξηση της διαπραγματευτικής τους ικανότητας (συμβολαιακή γεωργία).